

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2023-2\(104\)-79-85](https://doi.org/10.26642/jen-2023-2(104)-79-85)
УДК 658.14

Л.В. Бражна, к.е.н., доц.

Київський кооперативний інститут бізнесу і права

Аналіз розвитку та фінансового стану підприємств у воєнний період

Метою дослідження є аналіз розвитку та фінансового стану підприємств у воєнний період.

Результати. В 2022 році щонайменше 109 великих і середніх підприємств зазнали прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року. Загальна сума прямих збитків підприємств, включно з державними власників і підприємців оцінюється в \$13 млрд, з яких \$9 млрд – це частка збитків великих і середніх підприємств.

Звичайно, прихід війни шокував навіть найбільш підготовлені організації. Але наші співрозмовники сказали нам, що після відступу російської армії з Києва вони значною мірою змогли адаптуватися до нової реальності. Коли російські атаки були спрямовані на енергетичну інфраструктуру України, вони швидко створили нові робочі місця, обладнали генераторами та супутниковим Інтернетом. Коли працівникам доводилося переїжджати, роботодавці пропонували підтримку, навчання та ресурси. Щоб утриматися на плаву, поки клієнти зникали, а доходи падали, керівники знайшли творчі способи скоротити операційні витрати, не звільняючи людей. Багато хто також описав, як їм вдалося розвинути адаптивність і стійкість, особливо коли справа йшла до розподіленої роботи, яку їхні команди вже продемонстрували під час пандемії.

Війна з росією визначає нову Україну. Світ дізнався про рішучість і стійкість українців у захисті своєї країни. Але українці захищають не тільки кордони своєї країни, вони захищають нове майбутнє України. І це майбутнє вже формується. Кожен аспект українського суспільства – бізнес, фінанси, освіта, охорона здоров'я, законодавство, уряд – переживає реформи, і оскільки Україна впроваджує подальші реформи, необхідні для її статусу в ЄС, це лише розширить можливості для бізнесу.

Наукова новизна. Проведено аналіз розвитку та фінансового стану підприємств у воєнний період. Та запропоновано стратегію адаптації підприємств у воєнний період. Міжнародні донори повинні шукати ефективні форми та канали для передачі технологій та підвищення кваліфікації, які могли б стати невід'ємною частиною відбудови України.

Ключові слова: аналіз; розвиток; фінансовий стан; воєнний період.

JEL Classification: 336.72.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення росії в Україну за останній рік переросло в найбільший європейський конфлікт з часів Другої світової війни. Незважаючи на те, що наразі війни не видно кінця, майбутня реконструкція та реконструкція України також зараз все більше обговорюється. Напередодні вторгнення українська економіка перебувала у відносно хорошому стані. Хоча в 2020 році Україна зазнала невеликого спаду через пандемію COVID-19, цьому передували чотири роки поспіль потужного зростання ВВП.

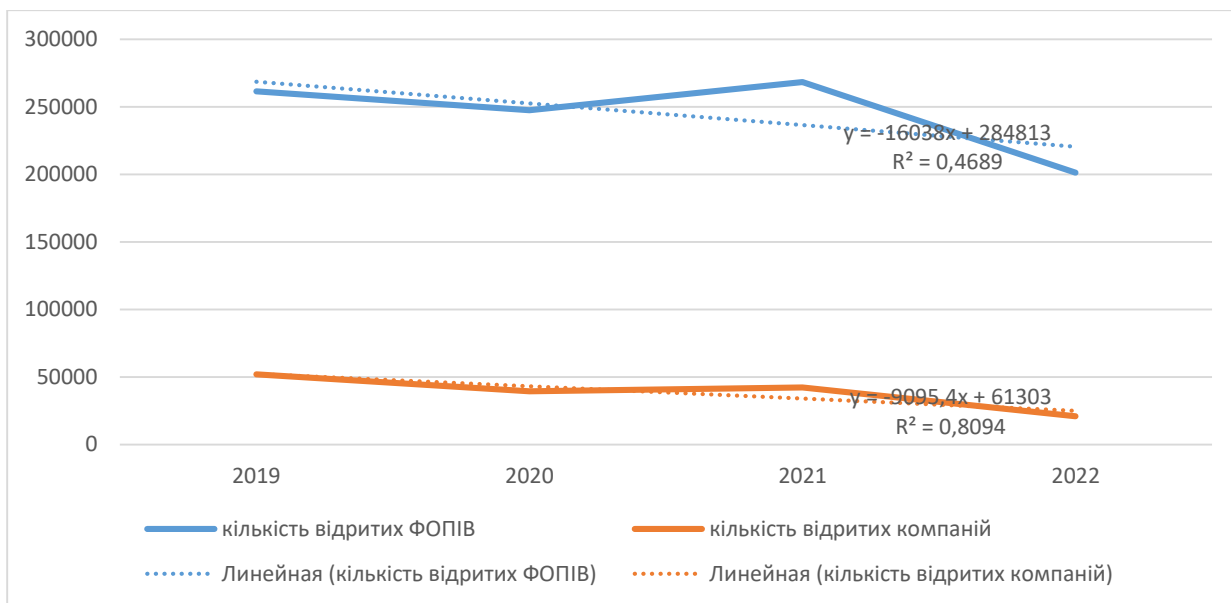
За останні дванадцять місяців позитивні економічні перспективи України були зруйновані жорстокістю та руйнуваннями російського вторгнення. Особливо сильно постраждав фінансовий стан підприємств у воєнний період. Зриви під час війни та атаки росії на критично важливу інфраструктуру призвели до різкого погіршення бізнес-середовища. Через це українським підприємцям все важче виживати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми аналізу розвитку та фінансового стану підприємств у воєнний період вивчали такі науковці, як О.Барбінягра [1], О.Загородна, В.Серединська [2], А.Зануда [3], Т.Клочко [4], Н.Ковальчук [5], Г.Кононенко [6], Ю.Костенко, О.Короленко, М.Гузь [7], Н.Купріна [8], О.Михайлик [9], Н.Проскуріна, А.Гнідкова [10], О.Сташук, Л.Шостак, Д.Булик [11], М.Юнацький [12] та ін. Однак у більшості наукових розвідок мало уваги приділено саме аналізу, а більше розвитку. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Метою статті є аналіз розвитку та фінансового стану підприємств у воєнний період.

Невирішені питання, порушені в статті. У статті проаналізовано розвиток та фінансовий стан підприємств у воєнний період, запропоновано стратегію адаптації підприємств у воєнний період. Поточні стратегії адаптації, як правило, є затратними, а повне відновлення та реконструкція економіки України потребує дуже значного часу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Вплив російської війни на українські малі та середні підприємства є значним і в цілому негативним, але більшість підприємств продовжують працювати та планувати майбутнє. 57 % малих і середніх підприємств зберігають свою довоєнну діяльність, 37 % працюють, але скоротили обсяги виробництва, а 6 % призупинили свою діяльність.

Джерело: Бізнес у рік війни: дослідження YouControl <https://yur-gazeta.com/golovna/biznes-u-rik-viyni-doslidzhennya-youcontrol.html>

Рис. 1. Динаміка нововідкритих підприємств України

Для 43 % підприємств доходи знизилися, а 22 % повідомили про падіння зайнятості. Якщо у 2020 та 2023 роках серед новоствореного бізнесу переважали суб'єкти господарювання у сфері торгівлі, організації харчування та індустрії краси, то в умовах війни активізувалася реєстрація бізнесу у сфері вантажних перевезень, поштових послуг та благодійництва.

Джерело: Бізнес у рік війни: дослідження YouControl <https://yur-gazeta.com/golovna/biznes-u-rik-viyni-doslidzhennya-youcontrol.html>

Рис. 2. Карта реєстрації підприємств в Україні

Серед негативних тенденцій підприємств назвали падіння ділової активності, втрату доходу, зменшення кількості замовлень, зниження загальної собівартості, погіршення платіжної дисципліни, збільшення плинності кадрів, руйнування енергетичної інфраструктури, переїзд. З іншого боку, криза в деяких випадках виявилася можливістю розвитку. Деякі підприємства отримали нові замовлення та розширили продажі, підприємства переорієнтувалися на виробництво продукції з високою доданою вартістю. Крім того, підприємства стають більш ефективними, шукають креативні способи отримання прибутку та стають більш активними у пошуку можливостей експорту. За місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії. Обсяг завданої шкоди та довгострокові наслідки оцінити важко, адже бойові дії на території країни тривають. Близько 85\$ млрд – загальні прямі втрати бізнесу за три місяці війни (цей показник є узагальненою самооцінкою бізнесом прямих втрат без врахування непрямих).

Джерело: збитки промисловості через війну <https://voxukraine.org/zbytky-promyslovosti-cherez-vijnu>.

Рис. 3. Збитки за галузями промисловості в Україні у воєнний період

Якщо в березні 2022 року в Україні простоювало або було на межі зупинки 79 % підприємств, то до кінця року цей показник скоротився лише до 32%. Зважаючи на масштаби руйнувань, завданих війною, це визначне досягнення. За оцінками Національного банку, під час війни економіка України втрачає 50 % «невиробленого» ВВП. Тобто кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд грн. І це без втрат від руйнувань. Загальна сума прямих збитків підприємств, включно з державними, та приватних осіб – підприємців оцінюється в 13\$ млрд. З них 9\$ млрд – частка збитків великих та середніх підприємств [13].

Незважаючи на неминучі втрати та збитки, завдані економіці України російською війною, українські підприємства відчувають певний оптимізм щодо свого власного комерційного майбутнього та економіки країни в цілому. На тих українських територіях, які менше постраждали від воєнних дій та окупації, підприємства почали відновлювати свою діяльність лише через кілька тижнів після початку російського вторгнення та продовжують, незважаючи на триваючі атаки на енергомережу України, що спричиняє масові збої в електропостачанні.

Протягом останніх місяців корпоративний клімат по всій країні відновлюється, в основному завдяки воєнним перемогам української армії та її покращеній здатності захищати свою територію та людей від обстрілів. Тепер, згідно з опитуванням за грудень 2022 року, лише 3 % українських підприємств повідомляють про повне припинення виробництва, і лише 15 % кажуть, що не змогли відновити експорт [14].

Швидкість українських підприємств у пристосуванні до умов війни має кілька коренів. Мабуть, найпомітнішими є економічні структури управління, аварійні виробничі плани та логістичні інновації, розроблені під час обмежень COVID-19. Вони також скористалися навчальними програмами з управління кризою, організованими міжнародними донорами і спеціальною програмою тимчасового переміщення, яку швидко запустив український уряд у березні 2022 року. Офіційна статистика показує, що 745 підприємств отримали урядову допомогу для переміщення виробництва на західну Україну.

У той час, як великі підприємства, здатні здебільшого використовувати наявні ресурси, в цілому продемонстрували кращі можливості для виживання та адаптації, малі та мікропідприємства зазвичай страждають найбільше або їм знадобилося більше часу для адаптації. Крім того, хоча вартість прямих збитків промисловим об'єктам України оцінюється майже в 13\$ млрд, це лише 9,5 % від загальної кількості задокументованих збитків, тоді як, для порівняння, частка житлових будинків становить 38,6 % [15].

Але війна росії нерівномірно вплинула на економічні сектори та регіони України. Текстильний та ІТ-сектор зазнали незначних збоїв завдяки низькій енергоємності та гнучкості їхніх виробничих процесів. А українське сільське господарство врятувала Чорноморська зернова ООН Ініціатива, яка відкрила безпечний морський гуманітарний коридор для експорту зерна та продовольства.

Енергетична та металургійна промисловість України, які переважно розташовані в південно-східних регіонах, навпаки, зазнали значної шкоди та втрати до виробництва та експорту.

Тому потрібно розробити стратегію адаптації українських підприємств будь-якого розміру. Є кілька спільних рис, які можуть тривало впливати на післявоєнну ділову активність, і план реконструкції має спиратися на ці успіхи, щоб посилити стійкість корпоративного сектору України. Підприємства країни мають сильну соціальну складову, віддаючи перевагу людині над прибутком. Незважаючи на фінансові збитки, будучи змушені використовувати доходи попередніх періодів, а також більше покладатися на доходи, приховані в досить тіньових частинах економіки, українські підприємства продовжують платити зарплати та намагаються запропонувати додаткові переваги й послуги працівникам [17].

Незважаючи на те, що це було значною мірою успішним у забезпеченні людського капіталу, відбулася неминуча втрата порівняльної переваги України у вигляді дешевої робочої сили, яка буде ще більше посилена впливом біженців. У відповідь українські підприємства підвищили ефективність, багато з них уже модернізували своє виробництво або прискорили плани впровадження технологічних інновацій.

Багато інновацій базується на енергозберігаючих і альтернативних технологіях, які користуються високим попитом у світі, але українські зусилля підтримуються переважно грантами з місцевих бюджетів, оскільки на них легше подати заявку, ніж на міжнародні гранти та кредити. Зусилля міжнародного співтовариства щодо відновлення мають сприяти передачі технологій у ті сектори української економіки, які їх найбільше потребують. А міжнародні донори мають шукати ефективні форми та канали для передачі технологій та підвищення кваліфікації, які могли б стати невід'ємною частиною відбудови України [18].

Поточні стратегії адаптації, як правило, є затратними, а повне відновлення та реконструкцію економіки України буде ще затратнішими. З часом багато українських підприємств матимуть вичерпані активи та власний капітал і терміново потребуватимуть готівки. [19]. Незважаючи на те, що міжнародні уряди надають великий рівень державних коштів, і підтримка цього буде недостатньою, проблеми безпеки, а також стара проблема корупції можуть стати перешкодою для прямих іноземних інвестицій.

Світові фінансові ринки дійсно пропонують альтернативні механізми залучення приватних інвестицій, і українським підприємствам слід підтримувати кредитування міжнародних банків, випуск корпоративних облигацій та розміщення акцій на міжнародних фондових біржах. Крім того, міжнародні донори та міжнародні уряди мають перевірені інструменти страхування ризиків, такі як Багатостороннє агентство з гарантій інвестицій (MIGA), гарантія Світового банку або національний експортний кредит і гарантії позики. Адаптовані до контексту України, ці положення страхування могли б зробити українські акції та облигації кращими захищеними від ризиків і більш привабливими для приватних інвесторів. Міжнародні донори мають шукати ефективні форми та канали для передачі технологій та підвищення кваліфікації, які могли б стати невід'ємною частиною відбудови України

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз розвитку та фінансового стану підприємств у воєнний період показав, що війна загострила існуючі проблеми, з якими стикаються підприємства і створила нові. Зокрема, вимушена внутрішня та зовнішня міграція населення породила дефіцит робочої сили в багатьох областях. Порушення ланцюгів постачання та зниження внутрішнього попиту на товари та послуги змусили підприємств ще активніше шукати нових партнерів і клієнтів. Скорочення банківського кредитування значно зменшило доступ підприємств до фінансових ресурсів для обігового капіталу та капітальних інвестицій. Ризики та наслідки бойових дій, такі як втрата або пошкодження активів, загрози персоналу та інформаційній безпеці та зруйнована інфраструктура, додали нові виклики.

У середньому дохід зменшився на 43 %, а зайнятість – на 22 %. Однак більшість опитаних малих і середніх підприємств продовжують працювати та складати короткострокові прогнози та стратегії, навіть якщо їхній горизонт планування скоротився до одного місяця з кількох років. Стратегії повинні бути

зосереджені на пошуку нових ринків (у тому числі за кордоном), зміні та диверсифікації діяльності бізнесу, розробці унікальних продуктів або послуг і пошуку грантів.

Серед негативних тенденцій, викликаних російською агресією – це зниження ділової активності, доходів і кількості замовлень через переміщення населення та зниження видаткової спроможності.

Іншими негативними факторами, були значне скорочення витрат, відтік робочої сили через мобілізацію та міграцію, пошкодження енергетичної інфраструктури та часткова втрата обладнання. Однак для деяких малих і середніх підприємств криза в бізнес-секторі, спричинена війною, створила можливості для зростання. Компанії, які адаптують свої бізнес-моделі, шукають нові ринки та пропонують креативні та унікальні рішення, виявляють більше впевненості, ніж інші.

Найбільше від наслідків російської війни в Україні постраждали МСП, розташовані поблизу бойових дій у східних, північних і південних регіонах країни. Підприємства були змушені переїхати в більш безпечні західні регіони України, щоб захистити працівників, зберегти обладнання та відновити роботу. Підприємства, які переїхали, зазначили, що основними проблемами є: часткова втрата виробничих потужностей (обладнання/персоналу); труднощі з пошуком та сплатою орендної плати за нові приміщення, а також їх незадовільний стан; монтаж обладнання; службові перевірки; і дезорієнтація управління на новому місці.

Доброю новиною є те, що після початкового призупинення діяльності підприємств поступово відновлюють свою діяльність. Однак навряд підприємства повністю відновлять потужності у 2023 році. Щоб підтримати відновлення, сектор потребує підтримки для оновлення бізнесу, перебудови ланцюгів постачання, створення нових зв'язків і ділових партнерств, оптимізації витрат і отримання фінансової підтримки.

Тому українські підприємства дійсно бачать інтеграцію в європейські та глобальні ланцюги створення вартості як спосіб зберегти стійкість під час війни та розвивати бізнес після війни. Процес вступу до ЄС, який потенційно є ключовою частиною реконструкції України, відкрив би багато важливих дверей, але умови вступу, спрямовані на те, щоб зробити економіку потенційних членів більш відкритою, раніше завдавали шкоди внутрішньому бізнесу в нещодавно прийнятих країнах. Відповідність стандартам ЄС також коштує дорого, особливо для малих і середніх підприємств, через що українському бізнесу буде важко конкурувати з існуючими підприємствами ЄС. Умови вступу мають бути переглянуті, щоб уникнути нав'язування Україні універсальних реформ щодо відповідності вимогам, а також взяти до уваги те, що необхідно для підтримки та зміцнення внутрішньої корпоративної стійкості.

Допомагаючи, а не перешкоджаючи українським підприємствам отримати переваги повної інтеграції до єдиного європейського ринку, українські підприємства – особливо МСП – будуть захищені від будь-яких негативних наслідків можливого економічного відкриття країни. Важливо, щоб плани реконструкції України були зосереджені на пошуку інновацій часів війни в її корпоративному секторі, забезпеченні того, щоб бізнес поділився технологічними досягненнями та заохочував їх інтеграцію до глобальних ринків капіталу та відповідав нормам ЄС. Таким чином, післявоєнна Україна може стати прикладом можливостей глобальних фінансів як сили добра.

Список використаної літератури:

1. *Барбінягра О.* Діагностика управління розвитком фінансової діяльності аграрних підприємств Одеської області / *О.Барбінягра* // Економіка та суспільство. – 2021. – № 31. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-31-35.
2. *Загородна О.М.* Формування механізму діагностики фінансового стану підприємства / *О.М. Загородна, В.М. Серединська* // Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль : ТНЕУ, 2019. – С. 233–235.
3. *Зануда А.* Бізнес під час війни: яку підтримку запропонував уряд та як виживає бізнес / *А.Зануда* // BBC. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453>.
4. *Клочко Т.* Фінансова безпека як умова фінансової стійкості підприємства / *Т.Клочко* // Економіка та суспільство. – 2021. – № 23. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-23-17.
5. *Ковальчук Н.* Оцінка фінансового потенціалу підприємства / *Н.Ковальчук* // Економіка та суспільство. – 2021. – № 34. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-34-33.
6. *Кононенко Г.* Особливості фінансової звітності підприємств під час воєнного стану в Україні / *Г.Кононенко*. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20237/1/PIONBUG_2022_P100-101.pdf.
7. *Костенко Ю.* Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану / *Ю.Костенко, О.Короленко, М.Гузь* // Економіка та суспільство. – 2022. – № 43. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-43-77.
8. *Купріна Н.М.* Особливості фінансового аналізу найбільш важливих груп активів в системі управління діяльністю підприємства / *Н.М. Купріна, Т.М. Ступницька, О.М. Величко* // Економіка харчової промисловості. – 2022. – Т. 14, Вип. 2. – С. 58–67.
9. *Михайлик О.* Застосування економіко-математичного моделювання для діагностики фінансового стану підприємства / *О.Михайлик* // Економіка та суспільство. – 2023. – № 47. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-47-87.

10. Прокуріна Н. Аналіз фінансового стану та фінансових результатів як інструмент оцінки ефективності діяльності підприємства / Н.Прокуріна, А.Гнідкова // Економіка та суспільство. – 2022. – № 43. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-43-74.
11. Стащук О. Банкрутство підприємств в умовах воєнного стану / О.Стащук, Л.Шостак, Д.Булик // Економіка та суспільство. – 2022. – № 44. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-44-29.
12. Юнацький М.О. Огляд сучасних методів прогнозування фінансового стану підприємства / М.О. Юнацький // Ефективна економіка. – 2018. – № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6232>.
13. Ведення бізнесу під час війни в Україні / АСС. – 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://chamber.ua/ua/news/rezultaty-ostannoho-opytuvannia-palaty-87-kompaniy-chleniv-hotovi-aktyvno-doluchatysia-do-vidbudovy-ekonomiky-ukrainy-pislia-viyny/>.
14. Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/>.
15. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (за період 01.12 – 31.12.2022) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoi-stiykosti-v-umovakh-voeyennoho-7>.
16. Business relocation: more than 600 enterprises have completed their relocation, 340 have resumed work / Ministry of Economy of Ukraine. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode : <https://bit.ly/3UBFari>.
17. Danylyshyn B. How the state can support business in war conditions? / B.Danylyshyn // Economic truth. – 2022 [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>.
18. Approaches to ensuring the economic security of the relocated business / G.Likhonosova, L.Aleksejeva, T.Zieiniiev, S.Shalbayeva // Access to science, business, innovation in digital economy. – ACCESS Press, 2023. – Vol. 4 (1). – P. 115–129. DOI: 10.46656/access.2023.4.1(9).
19. Лісничук О.А. Діагностика розвитку кризових явищ на підприємстві / О.А. Лісничук // Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». – Хмельницький, 2012. – С. 120–126.

References:

1. Barbiniaha, O. (2021), «Diahnastyka upravlinnia rozvytkom finansovoi diialnosti ahrarykh pidpryemstv Odeskoi oblasti», *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 31, doi: 10.32782/2524-0072/2021-31-35.
2. Zahorodna, O.M. and Seredynska, V.M. (2019), «Formuvannia mekhanizmu diahnostyky finansovoho stanu pidpryemstva», *Stan i perspektyvy rozvytku oblikovo-informatsiinoi systemy v Ukraini*, materialy V mizhnar. nauk.-prakt. konf., TNEU, Ternopil, pp. 233–235.
3. Zanuda, A. (2022), «Biznes pid chas viiny: yaku pidtrymku zaproponuvav uriad ta yak vyzhyvaie biznes», *BBC*, [Online], available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60757453>
4. Klochko, T. (2021), «Finanova bezpeka yak umova finansovoi stiikosti pidpryemstva», *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 23, doi: 10.32782/2524-0072/2021-23-17.
5. Kovalchuk, N. (2021), «Otsinka finansovoho potentsialu pidpryemstva», *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 34, , doi: 10.32782/2524-0072/2021-34-33.
6. Kononenko, H. (2022), *Osoblyvosti finansovoi zvitnosti pidpryemstv pid chas voiennoho stanu v Ukraini*, [Online], available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/20237/1/PIONBUG_2022_P100-101.pdf
7. Kostenko, Yu., Korolenko, O. and Huz, M. (2022), «Analiz finansovoi stiikosti pidpryemstva v umovakh voiennoho stanu», *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 43, doi: 10.32782/2524-0072/2022-43-77.
8. Kuprina, N.M., Stupnytska, T.M. and Velychko, O.M. (2022), «Osoblyvosti finansovoho analizu naibilsh vazhlyvykh hrup aktyviv v systemi upravlinnia diialnistiu pidpryemstva», *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, Vol. 14, Issue 2, pp. 58–67.
9. Mykhailyk, O. (2023), «Zastosuvannia ekonomiko-matematychnoho modeliuvannia dlia diahnostyky finansovoho stanu pidpryemstva», *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 47, doi: 10.32782/2524-0072/2023-47-87.
10. Proskurina, N. and Hnidkova, A. (2022), «Analiz finansovoho stanu ta finansovykh rezultativ yak instrument otsinky efektyvnosti diialnosti pidpryemstva», *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 43, doi: 10.32782/2524-0072/2022-43-74.
11. Stashchuk, O., Shostak, L. and Bulyk, D. (2022), «Bankrutstvo pidpryemstv v umovakh voiennoho stanu», *Ekonomika ta suspilstvo*, No. 44, doi: 10.32782/2524-0072/2022-44-29.
12. Yunatskyi, M.O. (2018), «Ohliad suchasnykh metodiv prohnozuvannia finansovoho stanu pidpryemstva», *Efektivna ekonomika*, No. 4, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6232>
13. ASS (2022), «Vedennia biznesu pid chas viiny v Ukraini», [Online], available at: <https://chamber.ua/ua/news/rezultaty-ostannoho-opytuvannia-palaty-87-kompaniy-chleniv-hotovi-aktyvno-doluchatysia-do-vidbudovy-ekonomiky-ukrainy-pislia-viyny/>
14. «Analiz aktualnogo stanu ta propozyzii shchodo pokrashchennia umov dlia pidpryemnytstva v Ukraini», [Online], available at: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/>
15. «Ohliad instrumentiv pidtrymky finansovoi stiikosti v umovakh voiennoho stanu v Ukraini (za period 01.12 – 31.12.2022)», [Online], available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoi-stiykosti-v-umovakh-voeyennoho-7>
16. Ministry of Economy of Ukraine (2022), *Business relocation: more than 600 enterprises have completed their relocation, 340 have resumed work*, [Online], available at: <https://bit.ly/3UBFari>
17. Danylyshyn, B. (2022), «How the state can support business in war conditions?», *Economic truth*, [Online], available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/20/684363/>

18. Likhonosova, G., Aleksejeva, L., Zieiniiev, T. and Shalbayeva, S. (2023), «Approaches to ensuring the economic security of the relocated business», *Access to science, business, innovation in digital economy*, ACCESS Press, Vol. 4 (1), pp. 115–129, doi: 10.46656/access.2023.4.1(9).
19. Lisnichuk, O.A. (2012), «Diahnostyka rozvytku kryzovykh yavlyshch na pidpriemstvi», *Vseukrainskyi naukovy-vyrobnychiy zhurnal «Stalyi rozvytok ekonomiky*, Khmelnytskyi, 120–126 p.

Бражна Лілія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент Київського кооперативного інституту бізнесу і права.

<https://orcid.org/0000-0003-2640-7880>.

Наукові інтереси:

- фінансовий стан підприємств,
- аналіз, динаміка відкриття підприємств у воєнний період

Brazhna L.V.

Analysis of the development and financial condition of enterprises during the war period

Purpose. The purpose of the study is to analyze the development and financial condition of enterprises during the war period.

Results. In 2022, at least 109 large and medium-sized enterprises suffered direct losses as a result of the full-scale Russian invasion on February 24, 2022. The total amount of direct losses of enterprises, including state owners and entrepreneurs, is estimated at \$13 billion, \$9 billion of which is the share of losses of large and medium-sized enterprises.

Of course, the arrival of War shocked even the most trained organizations. But our interlocutors told us that after the retreat of the Russian army from Kiev, they were largely able to adapt to the new reality. When Russian attacks targeted Ukraine's energy infrastructure, they quickly created new jobs equipped with generators and satellite internet. When employees had to move, employers offered support, training, and resources. To stay afloat while customers disappeared and revenue plummeted, executives found creative ways to reduce operating costs without laying off people. Many also described how they managed to develop adaptability and resilience, especially when it came to the distributed work that their teams had already demonstrated during the pandemic.

The war with Russia defines a new Ukraine. The world has learned about the determination and resilience of Ukrainians in defending their country. But Ukrainians are protecting not only the borders of their country, they are protecting the new future of Ukraine. And this future is already being formed. Every aspect of Ukrainian society – business, finance, education, healthcare, legislation, government – is undergoing reforms, and as Ukraine implements further reforms necessary for its status in the EU, this will only expand business opportunities.

Practical value. The analysis of the development and financial condition of enterprises during the military period are carried out.

Keywords analysis, development, financial condition during the war period.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2023.